

Josip Glaurdić

Vrijeme Europe – Zapadne sile i raspad Jugoslavije

Mate d. o. o./Yale University Press, 2011, 470 str.

„Ovo je vrijeme Europe, a ne vrijeme Amerikanaca. Ako ijedan problem mogu riješiti Europljani, onda je to jugoslavenski problem. To je europska država i zato ne odlučuju Amerikanci. Ne odlučuje nitko drugi.“

Navedena izjava (iz lipnja 1991. godine) pripada ministru vanjskih poslova Luksemburga i predsjedavajućem Vijeća ministara vanjskih poslova Europske Unije Jacquesu Poosu, a njome je želio istaknuti ekskluzivno pravo europskih zemalja na sudjelovanje u rješavanju političke krize u Jugoslaviji te njihovu navodnu sposobnost, odlučnost i predanost u upravljanju političkim odnosima na jugoistoku Europe u novim političkim okolnostima. Ona je politologu Josipu Glaurdiću poslužila kao ilustracija odnosa međunarodne zajednice prema rastućoj političkoj krizi u Jugoslaviji – kao simbolički prikaz nesrazmjera između (deklarativne) želje koju su europske zemlje izražavale za pravednim rješenjem krize i tragične neučinkovitosti u konkretnom političkom djelovanju. Knjiga *Vrijeme Europe – Zapadne sile i raspad Jugoslavije* mladog politologa donosi sveobuhvatnu analizu politike Zapada prema bivšoj Jugoslaviji, od uvodnog prikaza političkih i gospodarskih odnosa u SFRJ nakon smrti Tita do srži njegova istraživanja – razdoblja od uspona Slobodana Miloševića na vlast (1987.) do početka rata u BiH (travanj 1992.). Ova knjiga (zapravo se radi o doktorskoj disertaciji koju je autor obranio na Sveučilištu Yale) istražuje uzroke i posljedice politike ključnih zapadnih zemalja prema političkoj i gospodarskoj krizi bivše Jugoslavije u drugoj polovini 1980-ih, dezintegraciji jugoslavenske federacije 1990./1991. te zaključno prema ratu pvedenom 1991. protiv dviju zapadnih republika s ciljem sprečavanja njihova osamostaljenja (Slovenija i Hrvatska) te pripremanja agresije na BiH.

U iscrpnoj analizi autor jugoslavensku političku krizu promatra u kontekstu međunarodnih odnosa i kapitalnih činjenica koje su odredile odnos međunarodne zajednice prema Jugoslaviji – završetak Hladnog rata i nestanak blokovske podjele (s njom i nestanak geopolitičke važnosti koju je Jugoslavija imala kao brana prodoru SSSR-a), njemačko ujedinjenje i kasniji raspad SSSR-a. Knjiga prikazuje najvažnije motive (političke, gospodarske i strateške) koji su odredili odnos Zapada prema bivšoj Jugoslaviji, a pritom se iznosi i čvrsto argumentira stav o razlozima nemoći Zapada da shvati pravu prirodu i razmjere jugoslavenske političke agonije. U promijenjenim

geostrateškim okolnostima (prestanak bipolarne podjele, ujedinjena Njemačka) Europska Unija nije bila zainteresirana za ozbiljan angažman u Jugoslaviji u pravcu potpore izmjenama političkih odnosa u federaciji, već je prvenstveno željela održati postojeće stanje zbog, kako su smatrali, očuvanja sigurnosti na istoku Europe, a reforme su poimali prvenstveno kao gospodarske i društvene reforme s ciljem stabiliziranja, osobito krajem 1980-ih, gotovo potonulog jugoslavenskoga gospodarstva i uvođenja tržišnoga gospodarstva. Takav pristup, orijentiran na politički *status quo* te isključivo gospodarske čimbenike, nije htio imati u vidu stvarni karakter politike Beograda, niti je želio ozbiljnije razumjeti zakonite zahtjeve Slovenije i Hrvatske za pravedno i ravnopravno uređenje odnosa u federaciji. U ime novostvorenih geopolitičkih i geostrateških okolnosti u kojima se trajno urušavao stari protivnik (raspad socijalističkog bloka) i nastajala nova politička karta Europe, zapadne zemlje – zbog želje da u Jugoslaviji spriječe veće društvene prevrate koji bi mogli potaknuti radikalna previranja i u SSSR-u – nisu željele prepoznati Miloševićevu destruktivnu politiku koja je već 1989. (ukidanjem autonomije Kosova i Vojvodine) pokazala svoje pravo lice i ciljeve. U ime šire međunarodne sigurnosti (kako ju je percipirao Zapad) zanemarene su očite činjenice o razornoj prirodi Miloševićevih ciljeva, što je zbog nedjelotvornosti međunarodne zajednice u ime održavanja postojećih političkih odnosa dovelo do ugrožavanja temeljne sigurnosti zapadnih jugoslavenskih republika kojima Zapad nije davao podršku u odnosu prema agresivnom stavu Beograda i armijskoga vodstva. Zbog takvog pristupa političkim odnosima Zapad je zanemarivao činjenice i dokaze (iz vlastitih političkih, diplomatskih i obavještajnih izvora) o stvarnoj prirodi Miloševićeva režima i vrha JNA, dok je, a to je osobito tragično i paradoksalno, sustavno otežavao inicijative dviju zapadnih republika za mirno rješenje političke krize (duboko je sramotna činjenica da su zapadni diplomati u SFRJ imali pozitivan odnos prema Miloševiću krajem 80-ih; iako su ga smatrali autoritarnim nacionalistom, imali su razumijevanje za njega jer su vjerovali da uvodi reformske procese koji se ne bi niti mogli uvesti drugačije nego politikom „čvrste ruke“, te je čak nazivan i *balkanskim Gorbačovom*). Autor čvrsto argumentira tezu o stavu najmoćnijih zapadnih zemalja koje su zbog novih strateških i političkih okolnosti bile izrazito na strani održavanja Jugoslavije te protiv neovisnosti zapadnih republika, bez obzira na to što je takav pristup pogodovao Miloševićevom agresivnom konceptu i strahovito slabio republike koje su mu se opirale (stav Njemačke, izrazito u korist jugoslavenske federacije, počeo se mijenjati tek početkom ljeta 1991. kada je udarom JNA protiv Slovenije i očiglednom pripremom udara protiv Hrvatske stvoren žestoki medijski i politički pritisak na njemačku vanjsku politiku i ministra Genschera u pravcu davanja podrške zapadnim republikama, dok su Velika Britanija i Francuska do samoga kraja federacije kvazimirovnim inicijativama i konferencijama stvarno vodile politiku nečinjenja i nesprečavanja kataklizme).

Uz oslonac u znanstvenoj literaturi, dodatnu uvjerljivost ovoj knjizi daje činjenica da autor, trenutačno istraživač na Sveučilištu Cambridge, daje uvid u arhivsku građu (deklasificirani dokumenti iz predsjedničkog arhiva Georgea Busha Starijeg, CIA-e, Foreign Officea, dokazi Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju) i osobne intervju s važnim protagonistima tih događaja (42 intervju s visokim zapadnim i jugoslavenskim diplomatima i akterima), čime je cjelovito i vjerodostojno obuhvatio katastrofalnu politiku zapadnih zemalja prema žrtvama politike Miloševića i JNA (Slovenija, Hrvatska, BiH). U tom smislu doista je fascinantno političko sljepilo zbog kojeg su ključni akteri zapadnih zemalja odbijali vidjeti razmjere opasnosti koja Sloveniji i Hrvatskoj, a onda i BiH, prijete od hegemonističke politike Beograda, a onda i sveukupne političke, sigurnosne i humanitarne posljedice takve politike na cijelu regiju (CIA je u važnom analitičkom dokumentu – National Intelligence Estimate [NIE 15-90] od 18. listopada 1990. – razmjerno dobro predvidjela budući razvoj političkih događaja u Jugoslaviji i konačne posljedice Miloševićeve politike, no nažalost, tvorci zapadne politike takve analize nisu uzimali u obzir, već se njihov pristup većim dijelom orijentirao na jednak odnos prema svim republikama s ciljem održavanja jugoslavenskog političkog okvira bez obzira na očiglednu neravnopravnost strana).

Ova knjiga donosi novi idejni okvir i koncepciju za razumijevanje zapadnog pogleda na jugoslavensku krizu i uzroka neučinkovitosti i nesposobnosti Zapada u zaustavljanju agresivne politike Miloševića i JNA. S obzirom na to da se pitanje uloge Zapada prema raspadu Jugoslavije često tumači površno i neutemeljeno, knjiga predstavlja izniman znanstveni doprinos u objektivnom vrednovanju i sagledavanju svih (unutarnjih i vanjskopolitičkih) bitnih činjenica koje su odredile (ne)postupanje zapadnih zemalja u odnosu na Miloševićevu sustavnu destrukciju u uvjetima u kojima je (pravodobna) pomoć zapadnim republikama mogla spriječiti stradanje Hrvatske i BiH te kasnije sustavno nasilje na Kosovu. Tragična je spoznaja da je zapadni politički establišment, zanesen (tada popularnim) teorijama o pobjedi liberalne demokracije i konačnom *kraju povijesti*, svojom neučinkovitošću i zanemarivanjem stvarnog uzroka problema zapravo dopustio da povijest na kraju stoljeća pokaže svoje najzvjerskije lice. U tom pogledu ova knjiga pridonosi i demistificiranju raznih (neutemeljenih) teorija kojima su se pokušavali „objasniti“ uzroci dezintegracije Jugoslavije i priroda zapadne politike prema njoj. Zbog svega toga zajedno ova knjiga predstavlja jedno od stožernih djela u znanstvenom i stručnom istraživanju politike Zapada prema raspadu Jugoslavije, a isto tako i važan prikaz međunarodnih odnosa u važnom trenutku nestanka bipolarnosti i raspada socijalističkoga bloka.